

دیالۆگ وفرهدهنگی

له شیعره فارسییه کانی مه حوی دا

م.ی. ئەقین ئاسۆس حمه

د. ناز ئەحمەد سعید

زانکۆی راپهرین

پهیمانکای راهبنا و کەشەپیدانی پهروهدهی/سلیمانی

کۆلیژی پهروهدهی بنه پهرت/کوردی

پیشهکی :

په خنهی نوێ توانی له ریی تیوره رهخنه بیه کانه وه ئه قوناغه باو و دووباره یی بو لیکۆلینه وهی دهقی ئه ده بی به کار ده هینرا تیپه رینیت که له روانگهی میژوی نوسهر و رهوانبیزی روته وه دهقه کانیان هه لده سه نگاند، هه ردوو ته کنیکی دیالۆگ و فره دهنگی به ته کنیکه گرنگه کان داده نرین ، هه رچه نده سه ره تا ئه م ره گه ز و ته کنیکانه له په خشاندا (چیرۆک، رۆمان، شانۆگه ری (گرنگی پیدراو بوه مایه ی گفتوگو وشیکردنه وه ، چونکه په یوه ندی به گێرانه وهی روداو ه کانه وه هه یه که ئه مه ش په یوه سته به چیرۆک و رۆمانه وه، به لام دواتر به هوی تیکنالاوی و به ناویه کدا چونی ره گه زه ئه ده بیه کان (شاعر و په خشان) و لیک نزیکه بونه وهی دهقه کان ، په خنهی نوێ چه ندین ته کنیک و دیارده ی نوێ بو شاعر خواست که لایه نه هونه ریه شاراو هکانی ده رخست و روتتر شیعریه تی دهقه که ی پیشان داین، (مه حوی) زانا وشاعیریش له شیعه کوردی و فارسییه کانییدا بایه خیکی زوری به پله ی یه که م به دیالۆگ و دواتر به فره دهنگی داوه ، ئیمه ش لیرده دا شیعه فارسییه کانی مه حوی وه کو که ره سته ی لیکۆلینه وه که مان به کار ده هینین.

ئامانجی لیکۆلینه وه که: لیکدانه وهو شیکردنه وهی به ره مه شیعریه کانه به پیوه ریکی نوێ که راده ی به رامبه ری نیوان په خشان و که ره سته شیعریه کان ده رده خات، له لایه کی تریشه وه په رده لادانه له سه ر هونه ری دیالۆگ و فره دهنگی و پیشاندانی چۆنیه تی مه زراندنیا ن له شیعه فارسییه کانی مه حویدا و به خشی نی شیعریه ت به دهقه شیعریه کان.

رِیبازی لیکۆلینه وه که: به پئی سروشتی بابه ته که رِیبازی لیکۆلینه وه که مان وه سفی شیکارییه. ناوه رۆکی لیکۆلینه وه که: لیکۆلینه وه که مان له دوو بهش پیکدیت، له بهشی یه که مدا به چه ند ته وه ریک باس له دیالوگ و جوره کانی ولایه نه کانی دیالوگ و شیوازی دیالوگ ده که ن هاوکات له گه ل هه ر ته وه ریکدا دهقه شیعرییه کانی مه حوی وه ک نمونه و لایه نی پراکتیکی به کار ده هینن، بهشی دوه میس ته رخا ن ده که ن بۆ بابه تی فردهنگی وله رپی چه ند ته وه ریکه وه پیناسه ی فردهنگی وراو و بۆچونی زانایان و مه زانندی له دهقه شیعرییه فارسییه کانی مه حوی دا ده خه یه روو، له کۆتاییدا به چه ند خالیک ئه نجامی لیکۆلینه وه که ده ست نیشان ده که ن له گه ل کورته ی لیکۆلینه وه که به زمانی عه ره بی و ئینگلیزی.

بهشی یه که م / دیالوگ له شیعره فارسییه کانی مه حوی دا

ته وه ری یه که م: چه مک و زاراوه ی دیالوگ

ئاشکرایه که مرۆف بونه وه ریکی کۆمه لایه تییه ، بۆ ئه وه ی په ره به ژیا نی رۆژانه ی خۆی بدات و په یوه ندییه کۆمه لایه تییه کانی به هیزبکات پیویستی به دیالوگ و گفتوگۆیه، ئه مه ش بنه ماکه ی به پرۆسه ی گێرانه وه ده ست پنده کات، بۆیه سه ره تا پیناسه یه ک بۆ گێرانه وه ده که ن و دواتریه کیک له شیوازه کانی گێرانه وه که دیالوگه باس ده که ن . گێرانه وه؛ وه کو پرۆسه یه کی کرده یی له ناو ژیا نی مرۆفایه تی دا رووبه ریکی فراوانی داگیر کردووه، مرۆف به رده وام له شیوازی جیا جیا دا په نای بۆ ده بات، ئه مه ش هه موو ئه و ئاخوتن و گفتوگۆ و باسکردنانه ده گریته وه، که له ژیا نی رۆژانه دا به رجه سه ته ده بن. گێرانه وه هه ر تایبه ت نیه به زمانی ئاخوتن، به لکو له زمانی نووسراو و ته نانه ت له زمانی هیتا و ئاماژه کردنیشدا هه یه، به واتایه کی تر گێرانه وه بابه تیکی گشتگیر و جورا و جوره (گێرانه وه ریگای یه کگرتنی یه که کانی زمانه بۆ بنیاده گه وره تره کان) (ویبسته ر ، ۲۰۱۷، ۱۰۱) ده شی گێرانه وه له ریگای زمانه وه په لکیشمان بکات به ره و ده ق و بنیاتی جور به جور. هه ره ها (گێرانه وه زمانیکی پیکه وه گریدراوی ریکخراوه، جا به شیوه ی زاره کی بیته یا نووسراو) (مانفرید، ۲۰۱۱، ۵۵)، له ده قی ئه ده بیشدا گێرانه وه به شیوه یه کی سه ره کی په یوه سه ته به هه موو ئه و بابه تانه ی ره گه زی گێرانه وه یان تیدا یه، ئه مه ش زۆرتر له و ده قانه دا ده رده که ویت، که هونه ری په خشانین؛ وه ک چیرۆک و رۆمان ... ئه گه رچی زۆر جاریش شاعیران وه ک ته کنیکیکی شیعری زۆر جار په نا بۆ گێرانه وه ده بن. له هه مان کاتدا چۆنیه تی گێرانه وه له گۆشه نیگای جیاوازه وه له که سیکه وه بۆ که سیکی تر جیاوازه، به واتایه کی تر (گێرانه وه هه ر ئه وه نیه، که به شیوه یه کی ئاسایی و زمانیکی ساکار رووداویک بگێردریته وه، به لکو پیویسته گێره ره وه له گێرانه وه دا لیها تووی بنوینیت له ته وزیفکردنی ره گه زی چیژ و په رۆشییه وه بابه تی گێرانه وه که وه ربگریت) (سعید، ۲۰۰۹، ۲۵)، هه ربۆیه گێرانه وه لیها تووی ده ویت و زمانیکی کاریگه رو به هیزی پیویسته. گێرانه وه به پئی جور و شیوازی نووسه ر چه ند شیوازیکی هه یه، یه کیک له دیارترینان بریتی یه له " دیالوگ " .

دیالوگ؛ یه کیکه له و شیوازه تایبه تی و دیارانه ی له هونه ری گێرانه وه دا، گێره ره وه به کاری ده هینیت بۆ گه یانندی واتا و بیر و مه به سه ته کانی. له رووی زاراوه وه، دیالوگ (پیکهاته ی برگی

"DIA" یه له گهڵ "LOGUE" برهگه یه کهم واتا دوو کهس یا دوو قوڵی دهگه یه نئ، برهگه ی دووهم به واتای گفتوگو یا دهمه تهقی دیت، واتا دیالوگ ئاخاوتنی نیوان دوو کهس یا زیاتر له دووان دهگریتته وه (سایبر، ۲۰۰۲، ۱۱) له زمانی کوردیدا دیالوگ یا گفتوگو وهک زاراوه یه کی تایبته به گیرانه وه به کار دیت. چه ندین پیناسه ی جیا جیا تایبته به م چه مکه کراوه؛ "جه مال میر سادقی" ده لیت: (دیالوگ قسه کردنه له نیوان دوو کاره کته ر یا زیاتر ئالوگو ر ده کریت) (حاجی، ۲۰۰۹، ۲۱۹) قسه کردن و گفتوگو ی نیوان کاره کته ره کان به دیالوگ ناو ده بریت، ئەم گفتوگو یه ی نیوان کاره کته ره کانیش جو ریک له نزیک بوونه وه له نیوان خوینه ر و نووسه ری ده قدا دروست ده کات، به وه ی خوینه ر زو رتر کاریگه ر ده بیت به ده ق و کاره کته ر و رووداوه کانی هه لگه ری ده ق) له راستی دا دیالوگ کاریگه ری به رچاوی هه یه له به رجه سته کردنی وینای کاره کته ره کان و دیاری کردنی دیمه ن و شیوه ی که سیتی هه ریه که له کاره کته ره کانی ناو رو مان، هه روه ها رو لیکه گرنگی هه یه له ده رجه ستنی دیوی ناوه وه و ئاشکرا کردنی سروشت و هه لکه وته ی لایه نی ده روونی کاره کته ره کان) (خلیل، ۲۰۱۰، ۱۹۲)، هه ر بو یه دیالوگ ته نها په یوه ست نیه به گفتوگو ی نیوان کاره کته ره کان به لکو بوونیه تی په یوه سته به به کاره یانی بو واتا و مه به سته دیاری کراو. ئەمه ش ئه رک و گرنگی به کاره یانی دیالوگ ده رده خات.

دیالوگ وهک ته کنیکه ی هونه ری له کونه وه کاری له سه ر کراوه و سه ره تاکانیشی ده گه ریتته وه بو لای هزر فانه یونانیه کان، که له به ره مه کانی "ئه فلآتوون" دا ده رده که ویت) ئه فلآتوون به دیالوگ بیر و فه لسه فه ی سوکراتی نووسیوه ته وه، به چه شنیک ئەم گفتوگو یه پیشان ده دات، له ناو دیالوگه کان هه رده م یه کی له فه یله سووفه سو فیس ته کانی تیده خا، وهک: پرۆتاگو راس، یانگورگیاس، دین و گفتوگو کان ئالو زتر ده که ن) (عومه ر، ۲۰۱۲، ۱۳۰). ئەگه رچی ئەم چه شنه به کاره یانی "ئه فلآتوون" گه یانندی بیرو را فه لسه فه یه کانی بووه، جیاواز له ده قی چیرۆک یا رو مان یا شانۆ بووه. هه روه ها له شیوه سه ره تایبته کانیئا ئەم ته کنیکه تایبته بوو به هونه ری شانۆگه ری) ئەم ته کنیکه سه ره تا له هونه ری شانۆگه ریدا به کاره اتووه و دواتر گواستراوه ته وه بو هونه ره چیرۆک ئامیزه کانی دیکه، چونکه له شانۆدا زو ربه ی رووداوه کان له ری دیالوگه وه ده گتیردینه وه و پیشکesh ده کرین) (جه لال، ۲۰۰۹، ۱۷۵)، به م شیوه یه له یه ک بار و شیوه دا نه مایه وه به لکو به شیوه یه کی گشتی له بابه ته په خشانیه کانیئا ده رده که ویت، هه روه ها له دواتریشدا وهک ته کنیکه ی هونه ری گواسترایه وه بو ناو شیعر. شاعیران توانیان له ری ته کنیکه گیرانه وه، جو ریک له دیالوگ له ناو ده قه شیعریه کانیئا به کاریان هیناوه، ئەگه رچی شیواز و تایبته مهن دی خو ی پاراستووه.

هونه ری شیعر جیاواز له هونه ری په خشان خه سلته و تایبته مهن دی خو ی هه یه، که جیا یان ده کاته وه له یه کتر، دیارترینیان زمانه، زمانی شیعر جیاوازه له زمانی په خشان، له شیعر دا زمانیکه تیکچرژاو و ئاویتیه ی به کار ده هینریت، له کاتیکدا له په خشاندا زمان ئه رکی تری پیده سپیردریت و زمانیکه شیکاری و وه سفی زال ده بیت به سه ریدا، له لایه کی تره وه شیعر روخسار و ناوه رۆک تیکه له کیشی یه کتر ده کرین و هه ردوکیان بایه خیان پیده دریت

له لایهن شاعیرانه وه، ئەگەرچی چۆنیهتی بایه خپیدانه که له شاعیریکه وه بۆ شاعیریکه تر و قوناغیک بۆ قوناغیکه تر دهگۆریت، بهلام له پهخشاندا زیاتر بیر زاله و نووسەر مه بهستی گه یاندنی په یامه له ری ژانره جیاکانی پهخشانه وه، "عه لئه دین سجادی" له کتیبی "میژووی پهخشانی کوردی" دا به درێژی باس له جیاوژی شاعر و پهخشان دهکات، ههروهک دهلیت (وشه ی هونراوه ههلبژاردیه، له پهخشانا ئەم ههلبژاردنه مهرج نییه، خووازه و خواستن و گوشه له هونراوه دا زۆرتر ئەبیت، له پهخشانا هیچ پیویست ناکا به و زۆرییه، چونکه ئیشی پهخشان ئاشکراییه نهک رهمز و ئیشاره) (سجادی، ۲۰۰۰، ۲۰). له گهله هه بوونی ئەو جیاوازیانه شدا، به بهروه پیش چوونی رهخه ی ئەدهبی و هاتنه ئارای تیوری جیاجیا، هه ریه که له شاعر و پهخشان زیاتر لیک نزیك بوونه وه، خویندنه وه ی نۆی بۆ دهقه ئەدهبییهکان دهکریت، به واتایه کی تر له سه ر بنه مای دهق کار له سه ر به ره می ئەدهبی نووسه ران دهکریت، نهک جوړیه تی دهقه کان به هه ند وه ربگی ریت، به شیوه یه کی رووتتر لیکۆلینه وه له زمانی شاعر و زمانی پهخشان یا لیکۆلینه وه و باسکردن له دهقه شاعیری و پهخشانیه کان تاراده یه کی زۆر لیک نزیك بوونه ته وه، ئەمه ش بۆ بیرو رای نووسه ر و رهخه گرو زمانه وان هه و روپییه کان دهگه ریته وه و دواتریش له ئەدهبی کوردی دا رهنگی دایه وه.

هونه ری دیالوگ وهک شیوازیکی دیاری گێرانه وه، په یوه سه ته به هونه ری پهخشان، بهلام به هوی تیکچرژانی رهگه زهکانی هه ر دوو لقه که ی ئەدهب، گواستراوته وه بۆ ناو دهقی شاعیری و شاعیران کهم تا زۆر، ئەو تهکنیکه یان به مه به سه ت و شیوازی جوړاوجۆر به کاره یناوه. دهقی شاعیریش دهقی که پهیره وی کۆمه لێ تایبه ته مندی و ئاراسته ی جیا دهکات، دیالوگ یه کی که له وه تهکنیک و داینه مۆ چالاکانه ی، که تهحه کوم به چۆنیه تی به کاره ینانی رهگه زهکانی گێرانه وه که دهکات، کارکردن له م ئاراسته یه شه وه (پیویستی به توانستی شاعیری و کۆگا و کلدانی وشه و زاراوه و شیوازیکی پته و هه یه، له پینا و پراکتیزه کردنی ئەم گفتوگویه، له ناو دهقی شاعیری دا، ئەم جوړه گفتوگویانه، به پێی ئەو هۆکاره دواکه و تانه ی و تهکانی شاعیر ئاماده دهکریت و ئەمه ش ئامانجی شاعیره، که زۆر جار ئەم جوړه گفتوگویانه خو ی له شیوازی گێرانه وه بیدا ده رده خات، ئە، گفتوگویه ش دیالوگیکی یه کسان ی بابه تی بۆ ئەزموونی شاعیر دروسته کات) (رهئوف، ۲۰۱۱، ۱۷۶)، به و پێیه ئەزموونی شاعیر له ری به کاره ینانی ئەم جوړه تهکنیکه زیاتر ده رده که ویت. دیالوگ له ناو دهقی شاعیریش دا به هوی ئەو ئەو چری و شیوازه ئاویته بییه ی شاعر هه یه تی، ئەرکی که متره وهک له دهقی چیرۆک یا رۆمان یا شانۆ هه یه تی، چونکه زمانی شاعر زمانیکی تیکچرژاوه و روونکردنه وه یی نیه، ههروه ها پیویست به وه سفیکی دوورو درێژ ناکات وهک ئەوه ی له دهقی پهخشانیدا هه یه، چونکه (شاعیر پیویست ناکات، هه موو شتیک له باره ی که سایه تی که سه کانه وه بنوسی ت، بهلام ئەوه ی گرنگ و ناوه رۆکیه، که وا له دیالوگ بکریت گرنگی پیندریت... ئەو کاتانه ی شاعیر له دیالوگدا توانستی زمانی گوزارش ی دهقۆزیته وه، وا دهکات، که سیما و سروشیکی شاعیری و وینه یی زیندوو ببه خشیته شاعیره که) (رهئوف، ۱۷۷) که واته ئەوه ی نرخ و به های دیالوگه که دیاری دهکات، خودی دیالوگه که و چۆنیه تی

به کارهینانیه تی و مه بهستی به کارهینانیشی هەر له و چوارچیوهیه دا خۆی به رجهسته دهکات، له ناو دهقی شیعریشدا زمان رۆلی سهرهکی دهبینیت له چۆنیهتی به کارهینانی شیوازهکانی گێرانهوه، چونکه شاعیر دهبی ئاگاداری وردی ئه و لایه نه بیته و له چیژی شیعری که مه نه کاته وه وله هه مان کاتدا مه بهست و ئامانجه که شی بپیکیت چونکه مه بهست له چه مکی دیالۆگ له شیعردا (ئه و گفتوگو شیعرییه که له نێوان دوو کهس یان زیاتردا روودهات له دهقیگدا ، جا دهقه که دهقیکی شیعری بیته یان کۆپلهیه ک بیته یان دیریک بیته شاعیر هه موو بابه ته کان وه رده گریت بۆ ئه وهی بگات به مه بهست و ئامانجه دیاریکراوه که ی خۆی) (السهمی، ۲۰۰۹، ۲۵) تهکنیکی دیالۆگ له ناو شیعری کوردی دا له شیعری کۆن و نوێ و هاوچه رخیشدا خۆی ده نوینیت، له زۆر نمونه ی شاعیراندا به رچاو ده که ون به تایبهت له داستان و چیرۆکی شیعری و ئه و شاعرانه ی تایبه ته مندی گێرانه وه بیان تیدا هه . به شیوه یه کی گشتی گێرانه وه یه کیکه له توخمه سه ره کییهکانی داستان و پشت به گێرانه وه ده به ستیت و به تایبه تیش دیالۆگ (یه کیکه له توخمه گرنگه هونه رییهکانی داستانه شیعری میلی) (حاجی، ۲۰۰۹، ۲۲۳)، بۆ ئه مه ش نمونه ی داستانی " مه م و زین " ی " خانی " یه کیکه له و شاکاره ئه ده بیانه ی، که شیوازه گه لیکی ئه م جوړه هونه ره ی تیدا به رجهسته کراوه .

ته وه ری دووهم: جوړهکانی دیالۆگ له شیعره فارسییهکانی مه حوی

دیالۆگ ره گه زیکی بنچینه یی له شیعرهکانی " مه حوی " پیک دههینیت، جا چ دهقه کوردییهکانی بن یا دهقه فارسییهکانی، شاعیر له زۆر شوینی شیعرهکانی په نای بۆ بردوون به مه بهست و هۆکاری جیا و ئهرکی نوێی به دهنگه جیاوازهکان به خشیوه، به واتایه کی تر جگه له دهنگی شاعیر خۆی گوێ بیستی دهنگی تریش ده بین، واته هه ر ئه وه نیه، که شاعیر خۆی رووداوهکان بگێریته وه، به لکو زۆر جار له ری کاره کتهری تره وه یا دهنگی تره وه رووداوهکان توماردهکات و به خوینه ریان ئاشنا دهکات، ئه مه ش ئامانجی به کارهینانی دیالۆگ روونتردهکاته وه (دیالۆگ به یه کیک له و تهکنیکه گرنگانه داده نریت، که شاعیر بۆ گه یاندنی بیروکه و زانیارییهکانی تایبهت به دهقه که په نای بۆ ده بات و به هۆی ئه وه شه وه به شیک له و مه عریفه ی ناو دهقه که به ریگه یه ک له و ریگایانه ی گێرانه وه بۆ خوینه ر ده گوازیته وه) (رهحمان، ۲۰۱۴، ۲۷۰)، هه ربۆیه ' مه حوی ' شاعیر هونه ره مندانه و بیرتیژانه توانیویه تی شیوازه جیا جیاکانی گێرانه وه و دیالۆگ به تایبه تی به کارهینانی بۆ گه یاندنی زانیاری ورد و دیوی ده ره وه و ناوه وه ی خۆی و که سینتییهکانی ناو دهقهکانی بگوازیته وه بۆ خوینه ر (مه حوی وه ک هه ر شاعیریکی سوّفی و عیرفانی میتودی ژیان و عه ده م به خهستی چۆکی داداوه ته سه ر مه بهسته تایبه تییهکانی و به رهنگی جوړ به جوړ له هۆنراوهکانیدا رهنگی داوه ته وه) (عوسمان ، ۲۰۰۱، ۸۳) هه ر له و چه شنه بیرانه ی " مه حوی " یه، که وای کردووه شیوازی جیا له دیالۆگ له شیعرهکانیدا به رجهسته بین؛ لێره دا ئه و جوړانه به وردی ده خهینه بهر باس :

یه کهم // دیالوگی دهره کی :

یه کیکه لهو جوړه دیالوگانه ی دیوی دهره وهی کاره کته و که سیتی یه کان پیشان دهدات، لهو جوړه دا دیالوگ و گفتوگویی نیوان کاره کته ره کان یا گپره ره وه و کاره کته ره کان دهره دخت ، زیاتر شیوازه که له قالبی وشه کانی (وتم ، وتی) دهره که ون، بویه شاعیر له شیوازی درامی دوور ده که ویته وه و له گپره وه نزیکه ده بیته وه ، گفتوگویی نیوان کاره کته ره کان به شیوه یه کی راسته وخو ده گوازیته وه، واته له زهمه نی ئیستایی دا گفتوگوان دهره دخت دیالوگی دهره کی (به جوړیکه دهره بر اووه کان له که سیتی یه که مه وه ئاراسته ی که سیتی دووهم ده کرین و دووهمیش به دهره بر اویک به زمانی ئاسایی خو یان وه لام ده دهنه وه) (محمد، ۲۰۰۹، ۱۷۶)، به واته یه کی تر لهم جوړه دا قسه که و گوینگر له یه ک کاتدا هم قسه که رن هم گوینگر، ئه گهر ئه مه له چیروک و روماندا به شیوه یه ک بیت که جیاواز بیت، ئه و له شیعریشدا شاعیر به جوړیک دیالوگه کان ریک ده دخت، که بگونجیت له هیرمونتیکای ده که کی و ئیستاتیکای ده که له ده ست نه دات، چونکه مه ودای شیعیر به رته سک تره و شاعیر ناتوانی به شیوه یه ده کی په خشان ی مامه له له گهل به کاره یانی وشه و زار اووه کان بکات. مه حوی ده فهرمویت :

چرا (پرسیدمش:) بر عاشق ایثار رقیب؟ گفت:

فضیلت می دهم بر شیر، من ، بوزینه ی خود را (مه حوی، ل ۵۱۵)

مه حوی دیالوگ له گهل خو شه ویسته که ی ده کات وراسته وخو لی ده پرسیت : بوچی به قسه ی یان بلین به گویی ره قیب ده که ییت؟ هه رچی ئه و بلئ وا ئه که ییت وله عاشق و ئه ویندار ناپرسیت؟ وتی: چونکه هی خو مه و ئه گهر مه یمونیش بی، ریزی ئه دم به سه ر شیردا، که واته چونکه ئه و خو مالیه یان بلین خزم وکه سی خو یه تی با وه کو مه یمونیش بیت ریزی دهدات به سه ر بیگانه وکه سانی تر دا ئه گهر وه کو شیریش بن. لیره دا مه حوی خو ی گپره ره وه یه و خو شی کاره کته ریکی دیالوگه که یه، به شیوه یه کی راسته وخو ئه و وتووژ وگفتوگوه مان پیشان دهدات که له نیوان خو ی و خو شه ویسته که یدا پرویدا وه.

له دپریکی تر دا ده فهرمویت:

گفت: در هر مو بود پیوسته با من چند دل

(محو ی) بیدل به من گوید: شبی تنها بیا!

بر لب و دندان جانان این غزل باری گذشت

خود به من گوید: به سیر لؤؤ لالا بیا! (مه حوی، ل ۵۲۰)

واته: خو شه ویسته که ی مه حوی فهرمو ی: به مه حوی هه میشه و به به رده وامی هه ر تاله مویه کی من چه ندین دلئ ئه ویندارانی پیوه یه، که واته من هیچ کات ته نیا نیم، که چی مه حوی بی دل و بی ئاگا پیم ده لی: شه وی به ته نیا وه ره ! ده ی شتی وا چون ده گونجیت! دواتر ده لیت: ئه م پارچه غه زله ی من به دم و لیوی گیاناندا تیپه ری، خو ت به من ده لی وه ره بو سه یری ئه م مروارییه دره وشاوه یه بکه. مه حوی شاعیر خاوه ن سه لیفه یه کی جوان له م دوو دیره شیعره دا له ریگه ی شیوازی گفتوگوه تابلویه کی دیالوگی ناسکی پیشان داین که خو ی له خویدا شیوازیکی

سەرنجراکێشه بۆ خوینەر و گوێگر و پادەى شیعرییه تی دهقه که بهرز دهکاته وه ، مه حوی داوايه ک له خۆشه و یسته که هی دهکات ، له زاری خۆشه و یسته که یه وه وه لامی ئەو داوايه ی به شینوهی دیالوگ ده داته وه که ئەم ههچ کات به ته نهانیه و عاشقان و ئەویندارانی زۆرن .

له دیریکى تر دا مه حوی ده فەر مویت :

بگفتم : چشم میگونت پر است از شورش امشب ، گفت :

خرابات من آباد است ازین خونریزی و آشوب (مه حوی، ل ۵۲۲)

واته : وتم : ئەمشه و چاوت که وه کو مه ی سەرخۆشکەرە و مەستمان دهکات ، پریه تی له شۆرش و ههرا ، وتی : مه یخانه ی من له م خوینرێژی و پیشوی و ئاشوبه ئاوه دانه . وینه یه کی پر به های جوانان پیشان ده دات ، له پری و شهکانی (وتم ، وتی) هوه له گه ل ئەوه ی پارادۆکسیکی سەرنجراکێشه کاتی دیالوگی نیوان مه حوی و خۆشه و یسته که هی ده بینین که مه حوی پی وایه ئەمشه و چاوی یار وه کو مه ی سەرخۆشیان دهکات و شوینه که ویران دهکات و شهرو ئاشوب ده نیته وه ، ئەویش له وه لامدا ده لی : ئاوه دانی شوینه که هی من به و ئاشوب و خوینرێژی یه وه یه ، واته خوینرێژی ئاوه دانی به کۆر و کۆمه لی من ده به خشیته .

له شوینیکى تر دا مه حوی ده فەر مویت :

گفتی : که حلال است مرا آینه دیدن

گفتم : چو تو در چشم من آبی نه حرام است (مه حوی، ل ۵۲۴)

لێره دا شاعیر بابەتیکى فیهی ده و روژینیت سەر هتا دیالوگه که به وشه ی (وتت) ده ست پیده کات به لام مه حوی له زاری خۆشه و یسته که یه وه ده یگێر یته وه بۆ خوی و بۆ ئیمه ش ، خوی گێره وه یه و به شداری دیالوگه که ش دهکات ، مه حوی به هره مند ده فەر مویت تو وتت : واته خۆشه و یسته که هی ، که بینینی من له ئاوینه دا ره وایه . وتم : خو ئاوینه له چاوی من بیگه رد تر نییه ، که وابی ئەگه ر بیته چاوی منیشه وه تا پۆ و قه ده غه نییه (نیوه به یتى یه که م ئاماژه یه به وه ی که له فیهدا هاتوه : ته ماشا کردنی ئافره ت له ئاو و ئاوینه دا حه رام نییه ، چونکه وینه ی ئافره ته که ی تیدایه نه ک خوی) (کوچه ر، ۲۰۱۶، ۶۷) ئەم دیالوگه شیعرییه تیکى جوانی به دهقه که به خشیوه ده قئاویزان و ئاماژه یه کی به هیزه به و بابته فیهییه ، له پری دیالوگه وه سەرنجی خوینەر راده کیشیت و وای لی دهکات بیر له ماناکه ی بکاته وه و به شوین سەرچاوه ی ئاماژه که دا بچیت .

له دیالوگیکى تر دا مه حوی ده فەر مویت :

گفتا : تو کیستی ز کجا تا به کجایی

گفتم : که منم ههچ ز ههچ آمده تا ههچ (مه حوی، ل ۵۳۰)

واته : ئەو پرسیا ری کرد وتی : ئەوه تو کیتیت ؟ و له کو یوه هاتویت ؟ ئەگه یته کو ی ؟ وتم : ئەوه منم ، ههچم وله نه بون وه ههچ وه هاتوم و ئەچمه وه نه بون و ههچم پی نه کرا . له پریگه ی دیالوگه وه حه زره تی مه حوی فه لسه فه یه کی نایابی و روژاندوه ، جیهان بینی خوی بۆ بوون و مردن پونده کاته وه که واته دیالوگه کانی شاعیر بابته تی ساده و ساکار نه بون ، مه به ست و ئامانجی

گورهی له دواوه بوو، په یامیکی به هیزی پییه پیمان دهلیت: به خوتان مه نازن، له خوبایی مه بن، چونکه ئیوه هیچ نین له خوویه وه دست پیده کات، خو به کهم گرتنیکی له پراده به دهر دنوینیت کاتی لپی ده پرسن تو کی؟ له کوپوه هاتوی وده گه یته کوئ؟ که پیی وایه ئیمه هیچ نین و له هیچه وه هاتوین و به ره و مهرگ و ته واو بون ده چین، دهی با له خومان بایی نه بین و به خوماندا بچینه وه له م هیچ وپوچییه خومان بیاریزین، خومان به شتیکی به سوده وه خه ریک بکه یین که خوشی و به رده و امی پاشه پوژی بو دابین بکات. ئه مه سه ره رای ئه و موسیقا ناوخییه ی به هوی ریخستنی دهنگه کان و دوباره بونه وهی وشه کانه وه دروست بوه .

له دیریکی تر دا مه حوی ده فره مویت:

دهنت دیدم و گفتم: به نظر هیچ نماند

گفت: باور نکم هیچ ، تو چون دیدی هیچ؟ (مه حوی، ل ۵۳۱)

واته: ده می تو م دی و وتم: هینده بچوک دیتته به رچاو که هیچ نانویت، وتی: هیچ باوه رت پی ناکه م ، تو چو ن هیچت بینی؟! یه کیک له شیوه کانی دیالوگ گیرانه وهیه، لیره دا شاعیر ئه و گفتوگویه مان بو ده گیریتته وه که له نیوان شاعیر و خوشه ویسته که یدا رویان داوه، شاعیر به رسته یه کی هه والی به یاره که ی دهلیت: ده مت بچوکه وهیچ دیار نیه، کاتیک ده می یاری دیوه که زور بچوک بوه ئه مه ش ئامازه یه بو چهند شتی له وانه: جوانی ده م و روخساری یار، بی دهنگی یاره که ی، که هه مویان هیمای ئه رینی وباشی یار پیشان ده دن، به لام یاره که ی باوه ری پی ناکات و وه لامی ده داته وه، ده لی: ده م بونی نییه وه هر هیچ دیار نییه، ئه ی مه حوی چیت دیوه؟ چو ن دیوته؟! خو هیچ نابینریت ، دوباره کردنه وهی وشه ی (هیچ) جوانی به شيعره که داوه، جگه له وهی موسیقای ناوه وهی به هیز کردوه.

له دیالوگیکی تر دا مه حوی ده فره مویت:

تماشا دارد این افکار (گفتم:)

فرنگم، (گفت:) کی پرسم ز فرهنگ؟ (مه حوی، ل ۵۵۴)

واته: وتم : ئه م هزر و بیرانه ی من بو سه رکردن ئه شیت. له وه لامدا خوشه ویسته که ی وتی: من ئه و رو پاییم ، چیم داوه له زانیاری و روشنبیری و ئه ده بیاتی ئیوه. مه حوی فه یله سوف له م دیالوگه دا به ته کنیک و شیوازیکی جیاواز له وانه ی پیشوو وشه ی (وتم) که ده بیت پیش وته ی که سه که بنوسریت و پیش بکه ویت ، شاعیر دوا ی خستوه ، قسه که ی کردوه انجا وشه ی (وتی) داناوه ، ئه مه خو ی له خویدا لادانه له شیوازه باوه که نزیکبونه وهیه له ئاستی شيعرییه ت و سه رنجی خوینه ر پاده کیشیت و چیژیکی خوشی پی ده به خشیت چونکه شتیکی چاوه روانه کراو بوه.

دووهم // دیالوگی ناوه کی :

ئه م جو ره دیالوگه له مۆنولوگ دا خو ی به رجه سته ده کات ، مۆنولوگیش ته کنیکیکی نوئ یه له هونه ری گیرانه وهی چیروک و رومان دا له چاو جو ره کانی تر، ئه م جو ره زورتر په یوه ندی به دیوی ناوه وهی کاره کته ره کان و گیره ره وه وه هیه. (له ناو ده قدا " تاک " پاله وان

یا کاره‌کته‌ر وه‌ک ته‌نیکی زیندوو بزواتی هه‌یه و قسه‌ ده‌کات، زۆر جار ئه‌و قسه‌کردنه‌ی له‌گه‌ڵ پاله‌وان و کاره‌کته‌ره‌کانی دیکه‌ی ناو ده‌قه‌که‌یه و هه‌ندیک جاریش قسه‌کردنه‌که‌ی ته‌نیا له‌گه‌ڵ خودی خۆیه‌تی و خۆی ده‌دوینێ و گرنگی به‌ هه‌بوونی ئه‌وانی تر نادات، یا لایه‌نی که‌م چاوه‌ڕوانی ئه‌وه‌ ناکات که‌سیک هه‌بیت وه‌لامی بداته‌وه‌ (محمد، ۲۰۰۹، ۲۴۱)، به‌ واتایه‌کی تر خۆی قسه‌که‌ر و گوێگره‌. مۆنۆلۆگ په‌یوه‌ندی به‌ لایه‌نی تاکایه‌تی و لایه‌نی هۆشیاری گێره‌وه‌وه‌ هه‌یه، که‌ چۆن هه‌ولێ مه‌زراندنی رووداوه‌کانی هه‌یه، به‌مه‌ش شیکردنه‌وه‌ی ده‌روونی و هۆشه‌کی ده‌رده‌خات، هه‌ربۆیه‌ ئه‌وه‌ی نووسه‌ر ناتوانی له‌ ریگه‌ی ته‌کنیکه‌کانی تر به‌ ئیمه‌ی بلیت، ئه‌وا له‌ ریی مۆنۆلۆگه‌وه‌ ده‌یگه‌یه‌نیت. مۆنۆلۆگ زۆر جار په‌یوه‌سته‌ به‌ رابردوووه‌ واته‌ هه‌نانه‌وه‌ی رووداو له‌ زمه‌نی رابردوووه‌ وه‌ بۆ ئیستا یا له‌ ئیستاوه‌ به‌ره‌و داها‌توو، ئه‌مه‌ش ده‌که‌وێته‌ سه‌ر جو‌ری ئه‌و بێرکردنه‌وه‌ی کاره‌کته‌ره‌که‌ ئه‌نجامی ده‌دات. مۆنۆلۆگ، بێرۆکه‌ی گه‌توگۆی خودی پیکدینیت، چونکه‌ پیره‌ویکی بازنه‌یی گه‌رانه‌وه‌یی هه‌یه، به‌مانایه‌کی تر (له‌ خوده‌وه‌ ده‌رده‌چیت و بۆ راسته‌وخۆش بۆ خود ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌، له‌م پوه‌شه‌وه‌ گه‌توگۆیه‌کی ته‌واوه‌، رازیبونیکه‌ی خودی هه‌یه، شاکه‌س تیایدا ده‌پرسیت به‌لام پێویستی به‌ وه‌لام نییه‌، مه‌گه‌ر ته‌نیا له‌ خۆیه‌وه‌ له‌ ناوه‌وه‌ بیت) (بن سالم واخرون، ۱۹۷۸، ۱۱۱) بۆیه‌ هه‌ولده‌دات گوزارشت له‌ شپه‌زه‌یی و راره‌ییه‌کانی خودی نووسه‌ر بکات، ئه‌و بێرۆکه‌ هه‌ستی و نه‌ستی یانه‌ی به‌ زه‌ینی نووسه‌ردا دین پيشان بدات، که‌واته‌ مه‌رج نییه‌ گوێگریکی راسته‌وخۆی ئاماده‌ هه‌بیت، چونکه‌ له‌م کاته‌دا بێرۆکه‌کان به‌ پیره‌ویکی بازنه‌یی ده‌سورپه‌ته‌وه‌.

مه‌حوی داهینه‌ر زۆر په‌یره‌وی ئه‌مجۆره‌ دیالۆگه‌ی کردوه‌ له‌شيعره‌کوردی و فارسییه‌کانیدا، بابه‌ته‌که‌ی ئیمه‌ کارکردنه‌ له‌سه‌ر شيعره‌فارسییه‌کانی، وه‌ک ده‌زانین شاعیرانی کلاسیک له‌ کۆتایی شيعره‌کانی‌اندا ناوی خۆیان نه‌نوسیه‌وه‌، به‌لکو له‌ دێری کۆتایی‌اندا نازناوی خۆیان تیکه‌ڵ به‌ دێره‌شيعره‌که‌ کردوه‌، مه‌حوی زۆربه‌ی کات ئه‌و دێره‌ی به‌شيوه‌ی دیالۆگی ناوه‌وه‌ ده‌ربرپوه‌ و له‌گه‌ڵ خۆی گه‌توگۆی کردوه‌، ویستویه‌تی له‌ ریگه‌ی ئه‌و گه‌توگۆیه‌وه‌ ئه‌وه‌ی هه‌ستی پێ ده‌کات و ناخی ده‌هه‌ژینیت، ئه‌وه‌ی نه‌هینیه‌ و ناتوانیت راسته‌وخۆ لای که‌س بیدرکینیت، له‌گه‌ڵ ناخی خۆی باسی بکات و بکه‌وێته‌ دیالۆگ به‌مه‌ هه‌ست به‌ئارامی ده‌کات و باری سه‌ر شانی سوک ده‌بیت.

مه‌حوی ده‌فه‌رموویت:

پا بر حذر گزار درین ره تو (محویا)

راه محبت است بلا خفته بر بلا (مه‌حوی، ل ۵۱۶)

واته‌: ئه‌ی مه‌حوی له‌ رپی خۆشه‌ویستی و به‌پاریز رپی بکه‌ و به‌هه‌له‌شه‌یی مه‌رۆ! ریگای خۆشه‌ویستی هه‌ر به‌لایه‌ و به‌سه‌ر یه‌کدا که‌وتوو، ئه‌بێ باش ئاگات له‌ خۆت بیت، دیالۆگی ناوه‌کی مه‌رج نییه‌ وه‌لامدانه‌وه‌ی تیدابیت، مه‌حوی له‌گه‌ڵ خۆی قسه‌ده‌کات ئامۆژگاری خۆی ده‌کات، که‌ که‌وتۆته‌ داوی خۆشه‌ویستی‌هه‌وه‌، ده‌یه‌وێت به‌و ریگه‌یه‌دا گوزه‌ربکات، له‌ناخی خۆشیدا

دهزانیته کاریکی ئاسان نییه وهر کیشه و به لایه و به سه رییه کدا که وتون بویه ده بیت به ئاگا و وریا بیت.

له دیریکی تردا مه حوی ده فهرمویت:

به سر درد محبت گر بود، باشد ترا (محو)

خلاص از کشمکش فردا، نجات از در دسر امشب (مه حوی، ل ۵۲۱)

واته: ئەهێ مه حوی! ئەگەر دەردی عەشق و ئەوینیکی خواییت له سهردا بیت، له کیشمه کیشی سبهینی قیامهت (پۆژی دوايي) و له دهرده سهری ئەمشهوی دنیا پرگارت بوه وله دونیاو پاشه پۆژدا سه ره زیت. مه حوی له رپی مۆنۆلۆگه وه له گه ل خوی ده دویت، واته ده بیته دوو کهس، دوو من، یه کیکیان منی راسته قینه یه (منی شاعیر) که سه راسته قینه که یه، ئەوی تریان (منی شاعر) که سه دانراوه که یه، که له جی یه کێ دانراوه تا وه لام بداته وه، که واته منی قسه کهر منی ناو شیعره که م، له کاتیکدا منی گوینگر منی شاعیره که م، هاوکیشه که به مجوره ی لی دیت:

تو (گوینگر) = خودی شاعیر

من (قسه کهر) = خودی شاعر

من = تو

قسه کهر = گوینگر

مه حوی به خوی ده لیت: که پیویسته بو ئەوه ی له کیشمه کیشی سبهینی و دهرده سهری ئەمشه و پرگارت بیت دەردی عەشق و ئەوینت له سهردا بیت، ده لاله تیکی فهلسه فی قول ده گه یه نیت و قسه کهر و گوینگر هه ر خودی مه حوی خویه تی.

له شوینیکی تردا ده فهرمویت:

خوشم آید از این بیهوده گویی های خود (محو)

به هرکس آنچه باید داد از وهاب شد موهوب (مه حوی، ل ۵۲۳)

واته: له م بی هوده ویزی خوم شاد و که یف خوشم مه حوی ئەوه ی شایانی به خشین بی، له لایه ن خوی به خشه رو دلواوه به هه موو که سیک به خشاوه. (شاعیر وته کانی خوی به دیاری پی به خشاوه ئەزانی و خوی به ئامانجی دلواویی خودا له قه له م ده دات، جا ئەگه ر خه لکی ئەم وتانه یان به لاوه بیهوده یه به لای خویه وه گه وه وریژداره) (کوچه ر، ۲۰۱۶، ۴۰) مه حوی له گه ل خوی ده دویت مۆنۆلۆگیکی جوان و به هیزه، مه حوی ئەوه ی له ناخیدا یه و ده زانیته، خه لکی نایزانن و ناییبنن و درکی پی ناکه ن، یان به بیهوده یی باسی ده که ن چونکه لی ئی تی ناگه ن، بویه مه حوی وه ک دلنه واییه ک بو خوی له هه مان کاتدا په یامیک بو ئەو که سانه، به خوی ده لیت: مه حوی ئەوه دیاری به خشه ره به تو به خشاوه وپی دلخوش به و گوی به خه لکی مه ده.

له دیالوگیکی تردا مه حوی ده فهرمویت:

ساده صحراست به دیوانه بسازد (محو)

رخت غربت به سوی شهر کشیدیم عبث (مه حوی، ل ۵۲۷)

واتە: ئەی مەحوی سارای سادە و بەرین و بەرفراوان لە گەڵ شیت و دیوانەدا دەگونجیت، ئیمە بێهۆدە کەلوپەلی ئاوارەبیمان بەرەو شارو ئاوەدانی رامال کردو گواستمانەو. جیاواز لە شیوازی گشتی مۆنۆلۆگ کە زیاتر بە جیناوی من دەست پێدەکات، مەحوی لەجیاتی جیناوی (من) ناوی خۆی دەهینیت وەک ئەوەی کەسیکی تر ئەو پەيامەیی کە هەیه تی یان ئەو بیروکەیهی مەبەستیتی بە مەحوی دەگەیهنیت،

مباش منتظر جلوهی رخس (محو)

تو مشت خار به این برق شعله‌بار مپیچ! (مەحوی، ل ۵۳۰)

واتە: ئەی مەحوی چاوەروانی دەرکەوتنی گری رومەتی ئەو مەبە، تۆ چنگیک دپکی، خۆت مەئالینەر ئەم بروسکە تروسکەدارە! با نەسوتیت و لەناو نەچیت. مەحوی دیالۆگ لە گەڵ خۆی دەکات، ئامۆژگاری خۆی دەکات کە چاوەرپی جیلوهی رومەتی یار مەکە چونکە تۆ چنگیک دپکی خۆت مەئالینەر لەو گرەکارەباییە، ئەزانیت پێی ناویریت بەلام لەناخیدا ئارەزوو دەکات لێی نزیک بێتەو بەیە دوایی خۆی بەخۆی دەلێت لێی دوور بکەوەرەو، دیالۆگەکە بە شیوەیهکی بازەیی دەسورپیتەو لە خۆیهو دەست پێ دەکات بۆ خۆی دیتەو.

تەوهری سینه‌م : شیوازی دیالۆگ لە شیعەرەفارسییه‌کانی مەحوی

زمان کەرەستەیهکی بنچینهیی دیالۆگە و یه‌کێکه له فاکتەرە هونەراییه به‌هیزه‌کانی کار پلهو ئاستی هونەری و شیعرییه‌تی ده‌قی ئەده‌بی ده‌کات، شاعیرانی کلاسیک به‌به‌کاره‌ینانی زمانیکی ئەده‌بی به‌رز و مه‌زراندنی هونەرەکانی ره‌وانیژی و ره‌وانی و ... کۆمه‌لی تایبه‌تمه‌ندی تر ناسراون، که بوونه‌ته جیگای تیرامانی ورد و قسه و باسی زۆر، (دیاره ئەم دیارده‌ی جوانکاری له هه‌ندیک باب‌ه‌تدا بووه به‌ئهرکی شیعری قوناغه‌که. شاعیرانی کلاسیکی کوردی " نالی سالم، کوردی، مەحوی.... حاجی قادری کۆی و چه‌ندانی تر، توانیان به‌و په‌ری بلیمه‌تی و شاره‌زایی و لێهاتوواییه‌وه ئەو ئهرکه له ریی شیعره‌وه بگه‌یه‌زن) (ئیسماعیل، ۲۰۱۰، ۷۴) یه‌کیک له‌و لایه‌نانه‌ی باسی لێوه ده‌کریت، به‌کاره‌ینانی دیالۆگه له شیعره‌کانیادا، بۆ ئەمه‌ش نمونه‌ی زۆرمان هه‌یه، له‌وانه‌ش " جزیری، خانی، نالی، مەحوی تا ده‌گاته حاجی و شاعیرانی دواتریش"، هه‌روه‌ها به‌شیوازی جو‌راو جو‌ر و به‌مه‌به‌ستی جیا به‌کاریان هێناوه.

گرنگی گفتوگو له شیعری کلاسیکی له‌وه‌دایه که دووری ئەخاته‌وه له خودی‌تی گشتی (الذاتیه المطلقه)، چونکه گونجاوترین شیوازی دهربرینی هزری له شیعردا بریتیه له‌شیوازی دیالۆگ (برنس، ۲۰۰۳، ۴۵) شایه‌نی باسه سروشتی دیالۆگ له شیعردا هه‌ندیک جیاوازه وه‌کو له ئەوه‌ی له دراما و چیرۆکدا هه‌یه، چونکه له‌شیعردا زیاتر شیوازیکی چر و پر و هه‌رده‌گریت، هه‌روه‌ها ئەم هونەرە درامایه کاریگه‌ری ئەرینی ده‌بیت بۆ خولقاندنی جوانی هونەری ئەده‌بی و پۆلیکی گرنگ ده‌بینیت بۆ خسته‌پال و به‌یه‌که‌وه به‌ستنه‌وه‌ی وشه‌و رسته‌و کەرەسته‌کانی ده‌قی ناو ده‌قی ئەده‌بی و سیفه‌تی گشتگیری پێ ده‌به‌خشیت.

مه‌حوی زانا و بلیمه‌ت پرۆسه‌ی دیالوگ و گفتوگۆی له‌شعیره‌فارسییه‌کانیدا به‌چوار شیواز مه‌زاندوو (ته‌وزیفکرده‌) واته‌ پرۆسه‌ی دیالوگ به‌یه‌ک شیواز نییه‌ به‌لکو زانایی و زیره‌کی و لیئاتویی شاعیرمان بو‌ درده‌که‌وئیت که‌ ده‌بینین چه‌ند به‌کارامه‌یی ئه‌و ده‌قانه‌ی چنیوه‌، زمانه‌ی شعیری لای مه‌حوی کۆمه‌لێک خاسیه‌ت و تاییه‌تمه‌ندی خۆی هه‌یه‌ له‌ ریکخستنی ده‌سته‌واژه‌ و رسته‌کان، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا دیالوگ خۆد له‌ خۆیدا شیوازیکی زمانه‌ تاییه‌تمه‌ندی خۆی هه‌یه‌، ئیمه‌ش هه‌ولده‌ده‌ین هه‌ندیک له‌وشیوازانیه‌ی مه‌حوی له‌دیالوگه‌کانیدا په‌یره‌وی کردوه‌ بیخه‌ینه‌ روو

یه‌که‌م / شیوازی پرسیارکردن

ئه‌مجۆره‌ شیوازه‌ خۆی له‌خۆیدا واته‌: دیالوگ، چونکه‌ کاتیک که‌سیک پرسیار ده‌کات ئه‌وا گفتوگۆ دروست ده‌بیت و پئویستی به‌ دیالوگ بو‌ وه‌لامدانه‌وه‌، به‌تاییه‌تی ئه‌گه‌ر له‌ شعیردا بیت، جوانیه‌کی ئه‌ده‌بی ناوازه‌ی پێ ده‌به‌خشیت، سه‌رنجی خوینهر راده‌کیشیت وای لیده‌کات به‌شوین وه‌لامی پرسیاره‌که‌دا بجیت، مه‌رجیش نییه‌ زوو وه‌لامه‌که‌ی ده‌ست بکه‌وئیت یان بلین له‌ هه‌مان دێردا بیت، دانایی شاعیر له‌وه‌دایه‌ بتوانیت خوینهر راپیچی ده‌قه‌که‌ی بکات بی ئه‌وه‌ی هه‌ست بکات، ئه‌وه‌تا مه‌حوی له‌یه‌کیک له‌ چوارینه‌کانیدا ده‌فه‌رموئیت:

از افق دیدم بر آمد بدر در شکل هلال

خوش جوابی داد چون کردم ز احوالش سؤال :

آفتاب روی رحمت عکس را چون واگرفت

کیست گوید کاملم یا کی به کار آید کمال؟ (مه‌حوی، ل ۵۷۶)

واته‌: له‌ ئاسۆوه‌ بینیم مانگی چوارده‌ به‌شێوه‌ی مانگی یه‌کشه‌وه‌ هه‌له‌ات، که‌ پرسیارم لیکرد، وه‌لامیکی خوشی دامه‌وه‌: خۆری رووی ره‌حمه‌ت که‌ تیشکدانه‌وه‌ی خۆی گرته‌وه‌، کتیه‌ بلن من ته‌واوم یان که‌ی ته‌واویه‌تی به‌که‌لک دیت؟ مه‌حوی له‌م دیالوگه‌ی که‌ به‌شیوازی پرسیاره‌ی دایرشته‌وه‌، رسته‌که‌ یان بلین قسه‌که‌ی پیش خستوه‌ دواتر پیمان ده‌لێت: ئه‌وه‌ پرسیارمکرد و ئه‌ویش وه‌لامی دامه‌وه‌، ئه‌و لایه‌نه‌ی دیالوگی له‌گه‌ل ده‌کات مانگه‌ واته‌ لایه‌نی به‌رامبه‌ر ماده‌یه‌کی بیگیانه‌ به‌لام به‌رجه‌سته‌یه‌، لێرده‌دا تیشک ده‌خاته‌ سه‌ر بابه‌تیکی فه‌لسه‌فی، ئاماژه‌ به‌ (که‌مال) بون ده‌دات، که‌ هه‌چ که‌سیک به‌خۆیوه‌ نه‌نازیت که‌ ته‌واوه‌ و له‌وپه‌ری که‌مال بوندایه‌، ئیمه‌ ته‌واوکه‌ری یه‌که‌ترین، که‌ پرسیاره‌ی له‌جوانی و ته‌واوی مانگ کردوه‌، له‌ وه‌لامدا ئه‌ویش به‌شیوازیکی پرسیاره‌ی هه‌رچه‌نده‌ پئویست به‌وه‌لامدانه‌وه‌ش ناکات وه‌لامی داوه‌ته‌وه‌ که‌ خۆری ره‌حمه‌تی به‌رده‌که‌وئیت.

گفتم، چو گفت " دیده نگاه می سوی تو داشت " :

چون است خود سقیم و چنین رای او صحیح؟ (مه‌حوی، ل ۵۳۱)

واته‌: وتم: چۆن وتی: چاوم به‌سۆزیکه‌وه‌، به‌نیگایه‌که‌وه‌ بو‌ تۆی روانی، چۆن شتی وا ریکه‌وتوه‌؟ چاوت خۆی نه‌خۆشه‌، که‌چی بیرورای وا دروست و ساغه‌. لێرده‌دا مه‌حوی دیالوگ له‌گه‌ل یاره‌که‌ی ده‌کات، دیالوگی ده‌ره‌کی به‌لام له‌ شیوازی پرسیاردایه‌، دیالوگه‌که‌ به‌: وتم

دەستپێدە کاتیک یار دەلیت : نیگای چاوم بۆ تو دەروانی ، مەحوی ش پێی سەیرە چونکە چاوی یار نەخۆشە بە پێی زانستی مەنتیق(کاتیک موقەدیمە(پیشەکی)یەکان دروست نەبن، نەتیجە(ئەنجام)یش دروست نابێت)(کوچەر، ۲۰۱۶، ۷۵) کەواتە : ئەو چاوە نەخۆشە و دروست پیشان نادات و راست نالیت چونکە خۆی تەواو نییە، کاریگەری دیالۆگە کە لەوەدایە دەیهوێت پرسیاریک بوروژینیت و سەرنجی خوینەر رابکیشیت بەوەش رادەهی پلەهی شیعرییەتی دەقە کە بەرز دەبیتەو.

دووهم / شیوازی هەوالی (اخباری)

مەبەست لەوجۆرە رسته و دیالۆگانەیه کە هەوالیک دەگەیهنن، شاعیر دیالۆگە کەهی بەشیوێهی هەوالی بۆ خوینەرانی باس دەکات، یان بلێن راکەیاندنیک دەربارەهی بابەتیک دەخاتە روو بەلام بەشیوێهی دیالۆگ، مەحوی دەفەرمویت :

عجب نەبوو کە بر گردد ز دین از بهر دنیا هم!

کند تبدیل هر کس (محویا) بهر زهه مذهب!

(مەحوی، ل ۵۲۲)

مەحوی لەگەڵ خۆیدا کەوتۆتە گفتوگۆ، بەشیوێهی مۆنۆلۆگ وەکو پیشتر ئاماژەمان پێدا منی شاعیر و منی شاعر، بەشیوازی هەوالی دەفەرمویت: ئەهی مەحوی ئەگەر کەسیک بۆ کەلاکی دنیاو پول و پارە ؛ بیروباوەری خۆی بگوریت و بۆ مەبەستی دنیاوی واز لە بیروبوچونی پیشەوای خۆی بەهینیت ؛ جیگای سەرسورمان نییە، کەسیکی وەها بۆ بەدەستەینانی دنیا تەنانەت واز لە ئایینەکەشی بەهینیت و لێی پاشگەز بیتەو، کە لەپراستیدا ئەمە بیرکردنەوێهەکی قولی پیوستە و بابەتیک زیندوو هەنوکییە ، هەر دەلێی بۆ ئەم سەردەم و ساتەهی ئیستامان وتوێهەتی.

له دیریکی ترده فەرمویت:

جویان دلم دید در آن کوی ، خوشم گفت :

این بیشه‌ی عشق است شود شیر درو گم (مەحوی، ل ۵۵۸)

واتە: کاتیک بینیمی لەو کۆلانەدا بەشوین دلما دەگەرەم، قەسەیهکی خۆشی بۆ کردم و وتی: ئەمە بیشەلانی ئەوینە(عەشقه) ئەوێندە چرو پرە شیری تیدا ون دەبیت، لێرەدا مەحوی دلای ون بوو بەشوین دلما دەگەریت لەو لاوە یارەکەهی دیت بەشیوێهی هەوالی پێی دەلیت : کە دۆزینەوێهی ئاسان نییە، ئەم بیشەلانی ئەوینە شیر بەگەرەهی خۆی تیدا ون دەبیت ، چجای ئەو دلە بچوکەهی تو، گەرەهی و ئالۆزی ئەوینمان پیشان دەدات، بەرامبەر بچوکی دل.

سێهەم / شیوازی ئەمری (داخوازی)

ئەو شیوازییە کە بەهۆی کرداری داخوازییەوێهە دروست دەبیت ، واتە داواکردنی شتیک یان نەکردنی شتیک لەکەسیک بەشیوێهی ئەمر، بیگومان بەپێی سیاق و شێوێهی داواکە و ئاستی کەسەکان دەگوریت، کە داواکارییە کە لەشیوێهی پارانەوێهەدایە یان ئەمر و داخوازییە، شیوازی

داخوازی شاعیر زیاتر کاتیک به کاریده هینیت، که دهیه ویت پیداکری له سهر رایه ک یان هه لویستیک خوی بکات، یان داوای نه کردنی کاریک له بهرام به ره که ی دهکات، مه حوی لیته دا له گه ل دلی خوی ده که ویتته گفتوگو و ده لیت :

ای دل مگو : رقیب بر احوال من گریست

می گو: به حال آدم ما اهرمن گریست (مه حوی ل ۵۲۴)

واته: ئە ی دل مه لئ: ره قیب بو حالی ناخوش و ناله باری من گریا، به لکو بلئ : شهیتان بو حالی ئادهم گریا، مه حوی که له گه ل دلی خوی دیالوگ دهکات به کاری داخوازی (مه لئ و بلئ) شیوازی دیالوگه که ی دهر بر یوه، جاریک به کاری داخوازی ئه ری و جاریک نه ری،

له دپریکی تر دا مه حوی ده فهرمویت:

متاب سر ز دم تیغ تیز ای (محو)

که در زمانه به خون ریختن علم شده است (مه حوی ل ۵۲۳)

مۆنۆلۆگه له گه ل خودی خوی، کاتیک دهیه ویت له تیغی یار دوربکه ویتته وه، ئه مر به خوی دهکات که سهر لامه ده له ده می تیغی یار ، چونکه له م زه مانه دا به خوین رشتن ناوبانگی دهر کردوه، هه رچه نده له شیوازی کاری داخوازیدا ناگونجیت خۆت ئه مر به سه رخۆتدا بکهیت ، داخوازی ته نیا له که سی به رام به ر ده کریت (تاک ، کو) به لام لیته دا شاعیر دهر ون (نفس) ی خوی ئه مری پیندهکات وه کو ئه وه یه دوو که س بن.

له دیالوگیکی له گه ل یاردا مه حوی ده فهرمویت:

بگشا دهن، گفت که: (محو) تو به هوش آ

تکلیف محال است تو گویی بگشا هیچ (مه حوی ل ۵۳۰)

واته: وتم : به یاری نازدار دهمت بکه ره وه، وتی: مه حوی وه ره وه هوش خۆت ، ئه مه داخوازییه کی مه حاله و نه گونجاوه، ده می من هینده بچوکه هه ر دیار نییه، چی بکه مه وه، ئاخه شتیک که نه بیت چون ده کریته وه، له م دیالوگه ی نیوان مه حوی و یاره که ی هه ردوکیان شیوازی داخوازیان به کارهیناوه، مه حوی داوای لی دهکات ده می بکاته وه، یار یش ئه مه به مه حال ده زانیت و داوا دهکات مه حوی بیتته وه هوش خۆی، ئه و داوایه نه کات.

به شی دوهم / فردهدنگی له شیعره فارسییه کانی مه حوی دا

ته وه ری یه که م: چه مک و زاراوه فردهدنگی

یه کیکی له و شیوازه باوانه ی گیرانه وه له ئیستادا " فردهدنگی " یه ، که پانتاییه کی گه وره ی له ره خنه و شیوازه گه ریدا داگیر کردوه. ئه م شیوازه باوه ش دهر ئه نجامی گه شه سه نندی ژانره کانی په خشانه و ئه و گۆرانکاریانه یه، که به سه ر هونه ری رۆمان و چیرۆک و شانۆگه ری دا هاتوه، چونکه میژووی شارستانیته و ئه و گۆرانکاریانه ی روویان داوه، له کایه ی ئه ده ب و ژانره ئه ده بییه کانییدا رهنگی داته وه ته وه، له قۆناغیکه وه به ره و قۆناغیکی تر رۆشتووه. فره دهنگی و فره زمانی یه کیکن له و بابته تانه ی په یوهستن به ته کنیکی گیرانه وه و شیوازه باوه کانی گیرانه وه،

له گەڵ پەرەسەندنی ژانری رۆمان و چیرۆک، شیواز و تەکنیکەکانی ئەم ژانرانەش گۆرانیان بەسەردا هاتوو و لە ئاستی یەکتەدا بوون. زاراوەی فرەدەنگی "polyphony" (پۆلیفۆنی) یەکیکە لەو زاراوانە تازە هاتۆتە ناو ئەدەبیاتی کوردی و لیکۆلینەوهی ئەدەبییەوه، زاراوەکە لە هەردوو وشە "phone" بە مانای "دەنگ" و لە وشە "poly" بە مانای ژمارە یا فرەیی "دیت" (ثامر، ۱۹۹۲، ۲۰) بێرەتی وشەکش سەرەتا پەییوەست نەبوو بە ئەدەبیەوه، بە لکو سەرەتا لە هونەری مۆسیقاوه هاتۆتە ناو ئەدەب (پۆلیفۆنی، یا چەنددەنگی ئەم چەمکە لە بێرەتا بۆ بواری مۆسیقا دەگەریتەوه، کە چەند دەنگ و ئاوازیەکی جیا لە یەک میلۆدی بەرھەم دیت، ئەمەش لە سەدە نۆی زاینی لە ئەوروپا پەیدا بوو. لە مۆسیقا جۆریکی تازە بوو، کە مۆسیقای تاک ئاوازیی بۆ مۆسیقای چەند ئاوازیی گۆرا، پۆلیفۆنی شیۆه مۆسیقایەکە، دوو، یا چەند دەنگیک لە میلۆدیە کدا یەکدەگرن. هەریەک لەوانە لەم میلۆدیەدا جۆلە و دەنگی تاییبەت بە خۆیان هەیه، بەلام لە چوارچۆیە یەک میلۆدییدا، هەموویان دوا یاسایەکی هارمۆنی و پۆلیفۆنی دەکن) (باختین، ۲۰۰۸، ۸). کەواتە سەرەتای دەرکەوتنی بۆ بواری مۆسیقا دەگەریتەوه و دواتر گواستراوەتەوه بۆ ناو ئەدەب و لە تەکنیکی گێرانەوهی رۆماندا زیاتریش جیگیر بوو، ئەمەش لە ریی لیکۆلینەوهکانی "باختین" هوه زیاتر بلابوووه. لەناو ئەدەبیاتی عەرەبیشدا دەیان هەول بۆ پراکتیزەکردنی ئەم زاراویە وهکو تەکنیک بەسەر رۆماندا درا، لە عەرەبیدا (تعدد الاصوات) ی بۆ پێ دەلین، لەزمانی فارسیشدا زاراوەکانی (رمان چند آوایی، مکالمه گری، چندصدایی) (صادقی و صادقی، ۱۳۸۸، ۱۵۰) بۆ بەکاردهینن کە هەموویان یەک و اتا دەگەیهنن ئەویش فرەدەنگییە، لە زمانی کوردیشدا بە (فرەدەنگی، چەند دەنگی) ناودەبریت، ئەویش هەمان واتای فرەهەنگی ئینگلیزی و عەرەبی و فارسییەکیە، فرەدەنگی وهک سیفاتیکی جیاکەرەوه و ئیستاتیکی لە رەخنە رۆماندا لە لیکۆلینەوهیەکی "باختین" بەناوی "شیرعیەتی دیستۆفیسکی" بۆ دیاریکردنی تاییبەتمەندی بونیادگەری زمان و پیکهاتە رۆمانی "دیستۆفیسکی" لە سالی ۱۹۲۹ بلای کردەوه، قسە و باسی زۆری لەبارە فرەدەنگی و فرەزمانی هینایە ناو لیکۆلینەوهکانی ئەو سەرەدەمه ("باختین" لە لیکۆلینەوهکەدا "دیستۆفیسکی" بەیەکەمین رۆماننوس دادەنیت، کە لە رۆمانەکانی دا پێرەوی فرەدەنگی کردوو و جۆریکی نووی لە تەکنیکی گێرانەوه هیناوتە کایەوه) (المناصره، ۲۰۱۲، ۵)، "باختین" لەو بارەیهوه دەلیت ("دیستۆفیسکی" داھینەری رۆمانی فرەدەنگی یە، کە ستایلیکی نووی رۆمانی بە وینەیهکی نووی هینایە کایەوه) (باختین، ۱۹۸۶، ۱۲). لە گێرانەکانی کوندا زیاتر گێرەرەوه تاک دەنگی بوو، بەلام "دیستۆفیسکی" پستی بە بنەمای دیالگو بەست، هەریەک لە کارەکتەرەکانیش خاوەن دەنگی خۆیان بوون، لەبەر ئەوهشە بە سەرەتای دەرکەوتنی ئەم جۆرە چەمکە دادەنریت. لە دواتریش دا وهک ستایلیکی نووی لە مەیدانی رەخنە و شیوازگەریدا برەوی سەند .

فرەدەنگی وهک چەمکی تاییبەت بە گێرانەوه پیتاسە ی جیاجیا ی بۆ کراوه، (ئەو رۆمانیە، کە شیۆه رۆمانەکانی پیشتر پێرەو ناکات، بە لکو لەمەدا هەریەک لە کارەکتەرەکان خاوەن دەنگی خۆیان، لەگەڵ دەنگی کارەکتەرەکانی تر تیکەل دەبیت) (مەنتک، ۲۰۱۳، ۲۰)، بەو

پيښه روماني تازه له روماني كون ناچيټ، به وهى له روماني كونا يهك گيرره وه هه بوو، كه رومانه كه هى له سه ره تاوه به ره و كوتايى ده برد. واته روماني كون يهك گوشه نيگايى بوو، به پيچه وان هى روماني تازه. (فره دهنگى ئه و گيرانه وه فره كاره كته ريه له روماندا، كه له ديالوگ دان، فره گوشه نيگايه، تيروانينى ئايدولوجيائى جياوازي تيدا) (مهنتك، ۲۰۱۳، ۲۶) ليره دا فره دهنگى له دهنگى كاره كته ره جياوازه كانه وه سه ره له ده دات و گوشه نيگايى هه ر يهك له گيرره وه و كاره كته ره كان تيكه ه لكيش ده بن، به مهش هه م ديوى دهره وهى كاره كته ره و گيرره وه، هه م ديوى ناوه وه و پشت رووداوه كانيش ئاشكرا ده كرښ (وه فره دهنگيه كه ش ته نها خوى له دهنگى كاره كته ره كان يا گوشه نيگايى گيرره وه وه كورت ناكاته وه، به لكو خوى له هه ر پيښه اته يه كي گيرانه وه دا به رجه سته ده كات، جا مادى بيت يا مه عنه وي، زيندوو بيت يا بى گيان، واقيعى بيت يا خه يالى... ئه مهش ريگرى ناكات له وهى، كه له رومان دا كاره كته ره كان به پله ي گرنك و بنچينه يى دابنريټ له به رجه سته كردنى ديالوگ و دهنگه كانى ناو رومان) (المناصرة، ۲۰۱۲، ۶). فره دهنگيش وهك ته كنيكيكى تازه خوى له گيرانه وهى خودى و بابه تى رزگار ده كات و رومانيش وهك بابه تيكي هه لكه و تووى شارستانيه تى تازه و به رده وام له په ره سه ندن دايه، بويه ديار كردنى گوشه نيگا جياوازه كان ئه ركى خوښه رو ليكولر ديارى ده كات.

ته كنيكى فره دهنگى روليكى كاريگرى هه يه له به ئه نجام گه ياندن و سه ركه وتنى روماننوسه وه، چونكه له ريټ ئه م ته كنيكه وه چهنه گيرانه وه يه كمان ده بيت، هه ر يه كه له و گيرانه وان هه ش دهنگى خوښان هه يه، هه ر له به ر ئه وه يه روماننوس گونجان بكات له نيوان ئه و دهنگانه و دهنگه كانى ترى رومانه كه ي و لايه نه كانى ترى رومانه كه يدا. ئه گه ر سه رنجيش بدين جياوازي روماني تازه و روماني كون له سه ر چهنه بنه مايه كي له و شيويه دانراوه، هه روه ها له ناو ته كنيكى فره دهنگيدا لايه نى روشنبيرى، ئايدولوزى، ئاييى، كومه لايه تى... رهنگ ده داته وه، چونكه هه ر يهك له و دهنگانه خاوه ن كه سايه تى و ناسنامه يى خوښه تى، هه ر بويه روماننوس په ي به و زانيارى و رووداوانه ده بات، كه ميژوونوس يا ئه وانى تر په يان پي نه بردوه، هه روه ها روماننوس له روشنبيرى تاكه وه بو روشنبيرى گشتى ده چيټ، ئه مهش سيماي ديارى روماني ئه و سه رده مه دهرده خات و روماني سه ركه وتووش پيويسته هه لگرى سيما و خه سله تى سه رده مه كه ي بيت) رومان به شيكه له ياده وه رى كومه لى، پيويسته له حه قيقه تى جيگرى تيبه پريټ، پيويسته روماننوس له تاك هوشياريه وه بو فره هوشيارى بچيټ، ئه مهش ده بيت بو فره دهنگى و فره زمانى بچيټ و بگاته راستيه كانى دواي ميژوو، ئه و كومه له راستيه يى كه له ناو ميژوو له به نه ينى و خه فه يى ماونه ته وه، له روماندا دهر بكه ون) (جلال، ؟، ۶۴)، به واتايه كي تر روماننوس به و په رى ئاگاييه مامه له له گه ل ده قه كه يدا بكات و هه ر ئه مهش پيوه رى سه ركه وتنى رومانه كه ي و گونجاندى ته كنيكه جياوازه كانى ناو رومانه له گه ل يه كتر.

تهوهري دوهم: فردههنگي لهديدي بيرمه نداندهوه

له فره دهنگي دا يهك دهنگ زال ناييت، بهلكو هه موو دهنگه كان له يهك ئاستدا دهبن، بهم جوړه له رۆمانى نوى دا قالبه كوونه كان تيكشكيندران، بهواتايهكي تر له جياتى بوونى يهك دهنگ، كه دهسه لاتی ره های هه ببيت به سهر فهزای گشتى رۆماندا، چه ندين دهنگى جياواز به شدارده بن له پرۆسه ي گيژانه وه دا. تهكنيكي فردههنگيش پشت به ديالوگ ده به ستيت، له ناو ديالوگيشدا له ته نها يهك دهنگ ناييت بهلكو هه ريه كه له كاره كته ره كانى به شداربووى ئەو ديالوگه ده بنه دهنگيكي سه ربه خو. هه موو ده زانين كه باسى فردههنگى ده كه مين يه كسه ر باختين ديت به خه يالماندا، بيروكه ي باختين بو گوتار ديالوگه، به وپييه ش بوچونىكي ديارو ئاشكرابى هه يه دژى تاك دهنگى زانستى زمانه، له هه مان كاتدا تيگه يشتينيكي نويبوو بو رۆمان كه به ربه رچدانده وه ي رۆمانى تاك دهنگى بو، كه بو ماوه يه كي دريژ ره وتى گيژانه وه ي رۆمانى داگير كردبوو، ديالوگ لاي باختين چه ميكي فراوانترى وه رگرت، به و ماناييه ي به هوى بونى ديالوگه وه خوينه ر هه ست به رهنگا ورهنگى دهنگه كان دهكات، به هوى تهكنيكي ديالوگه وه دهنگى جياواز، رهنگى جياواز، پهيدا ده بن، باختين به مجوره پيناسه ي فردههنگى دهكات (رۆمانى فردههنگى شه قلى شه قلى ديالوگى له سنوريكى فراوان له ناو رهگه زه كانى بونى دى رۆمان هه يه، هه رده م په يوه ندى ديالوگى ئاماده يه، له راستيدا ئەم رهگه زه به رامبه ر بونى هيزيكه له گه ل هيزيكي تر، وهكو تيگه لبونى كومه ليك ئاوازي جيايه له كرۆكى مۆسيقادا) (باختين، ۱۹۸۶، ۵۹)

" باختين " بوچونه كانى له باره ي فردههنگيه وه هه ر له سه ر ئەو بنه مايه دارشتوو وه بو ئەمه ش نمونه به رۆمانه كانى " ديستوفيسكى " دههينيه وه، پيى وايه (دهنگى كاره كته ره كان رهنگدانده وه راسته وخوى ئايولوژيايانه) (باختين، ۱۹۸۶، ۱۳) ئەوه دهگه يه نيت، له پشت دهنگى هه ر كاره كته ريكه وه دهنگيكي جياواز هه يه، كه ده ربى ئايولوژيا و لايه نى روشنيرى و هوشيارى، كومه لايه تى، ... يانه. هه ر له به ر ئەوه شه له رۆمانى فردههنگيدا (چه ند دهنگيك كه كاره كته رن موماره سه ي ئازادى خويان به ئاگاييه كي ته واوه وه ده كه ن، رايه كانى وه گيژ له گه ل راي كاره كته ره كان به رانه ر ده بيت) (البكرى، ۲۰۰۰، ۱۴).

جگه له " باختين " چه ند ره خنه گر و نووسه ريكي تر باسيان له فردههنگى كردوو وه له ليكولينه وه كانياندا بنه ماكانى فردههنگيان ديارى كردوو؛ هه روهك " جيارار جينيت " له يه كيك له وتاره كانى دا، كه ده رباره ي توخمه كانى گيژانه وه گيژانه وه ديارى دهكات له رۆمانه كانى " پرۆست " دا به شيويه يه كي ناراسته وخو باس له فردههنگى دهكات، پيى وايه ' پاتكردنه وه، فره وه گيژى ' دوو هوكارى سه ره كين بو دروست بوونى فردههنگى، هه روهك باس له وه دهكات (پاتكردنه وه، كه له ژماره ي گيژانه وه ي رووداويك له رۆمان ده دوى. ژينيت ده پرسى، كه ئايا رووداويكى دووباره بوو، هه رجاره و له روانگه يه كه وه گيژدراوه ته وه؟ هه ر جاره و چ روليكي هه يه) (ئه حمده ي، ۲۰۰۵، ۲۱۷)، " حه مه مه نتك " يش له و باره يه وه ده ليت (ئه م تهكنيكيه ي ناوبراو باسى دهكات، به شيويه يه كي ناراسته وخو ده بيته فردههنگ، چونكه ليژده دا ئەم پاتبوونه وه يه ده چه ند شيويه يه ك و له چه ند گوشه نيگايه كه وه ده بيته هوى فره يى له كاره كته رو فره يى له

کردوه وهکو شیعری نوئ نیهه بابهت وباسهکه بهسهه هه موو دهقه که دا دابهش بیته و نهو کاته ئاسانه فردههنگیش و رای هه مهجۆر پهیدا بیت، بهلام بونی فردههنگی له دپریک یان دوو دپرشیعری کلاسیکیدا کاریکی که میک گرانه، ئیمهش مهحوی مان هه لبارد، نکولی له وهش ناکریت کهوا شیعری مهحوی به کوردی و فارسییه وه لهو دهقه دهوله مه ندانهیه که هه میسه سه رنجی رهخه گران و نوسه رانی به لای خویدا پراکیشاوه، پرن له داهیتان و شیوازی هه مهجۆری ناوازه، نه مه هه ولئیکی سه ره تایی ئیمهیه و ئومیده وارین سه رکه وتووین و ده ستپیکیکیش بیت بو لیکۆلینه وه و کاری به سودتر.

له شیعره فارسییه کانی هه زه ته مهحوی دا ده توانین به شیواز و مانای هه مهجۆر فردههنگیه کانی لیکبدهینه وه، ئیستاش چه ند نمونه یه ک وه رده گرین:

کس نشد در عشق (گفتم): این چنین شیدا که من

گفت: دیدی هیچ معشوقی چنین رعنا که من؟

گفت قیس: از کم دل آید پی به آن حسنی بدر

بس کسی دیده است لیلی را، نه آن لیلی که من (مهحوی ل ۵۶۱)

له م دوو دپره شیعره دا له رپی شیوازی دیالۆگ وه چه ند دهنگیک ده بیستین، دهنگی شاعیر، دهنگی یار، دهنگی قه یس، که هه ر یه که یان خاوه نی دیدو بوچونی خویان، هه ر یه که ش به ته نیا بو خوی ده دویته و سه ره به سه ته، شاعیر یان بلین عاشق که باس له خوی ده کات و ده لیت: هیچ کهس له نه ویندا وهکو من شهیدا نه بوه، نه مه راو و بوچونیکه، که چی له به رامبه ردا یار ده لیت: من ره عنام واته جوان و بالا به رزم وینه م نییه، که سی وهک منت نه دیوه، له پر که سیکی تر دیته پیشه وه نه ویش: قه یسه کاتی ده لیت: که م دل وای لی دیت به ته وای له جوانیه ک ئاگادار بیت، زور کهس له یلایان دیوه، به لام نهک نهو له یلاییه ی من دیومه، مه به سه تی نه وه یه له چاوی منه وه په ی به جوانی له یلا ده بریت، که واته نه م بوچونی یار ره تده کاته وه که وینه ی نییه بو یه شاعیر عاشقی بوه نه خیر چونکه مه جنونه و توانیویه تی درک به هه موو جوانیه کی یار بکات.

له دپریکی تر دا مهحوی ده فه رمویته:

از رقیب احوال (محوی) را بپرسید آن پری

می کند با دیو بحث از "گلشن راز"، العیاذ (مهحوی ل ۵۴۱)

له م دپره شدا که له شیوه ی دیالۆگ و پرسیار دایه سی دهنگ ده بینین، دهنگی مهحوی، دهنگی ره قیب و دهنگی په ری، بیگومان بیرو بوچونیشیان جیاوازه، ره قیب خوشی له مهحوی نایهت، په ری و ره قیب هاو پری و هاو بیری یه کن، خو ده توانین بلین: شاعیر گیره ره وه ی باسه که یه و دهنگ و رای که سه کان ده رده خات، په ری هه والی مهحوی له ره قیب ده پرسیت، گیره ره وه پی سهیره و په نا به خوا ده گریت ده لی: مهحوی یه کی گولزاری رازونه یی و پاکی، نه حوالی که سیکی وا حالزان له نه یار و دیویکی هیچ نه زان چون ده پرسیت؟

له دپریکی تر دا مهحوی ده فه رمویته:

ز طنز شیخ و طعن ناصحم آگه نگرده هوش

چنانم وا له بنموده است عشق شوخ طنازی (مه‌حوی ل ۵۷۰)

هه‌رچه‌نده لی‌رده‌دا دیالوگی دهره‌کی نییه ، شاعیر له‌گه‌ل خوی دده‌ویتی به‌لام فرده‌دهنگی به‌مانا گشتیه‌که‌ی ده‌گریته‌وه، بویه‌ چهند ده‌نگی جیاواز بونی هه‌یه، بیرکردنه‌وه‌شیان جیاوازه، شاعیر سه‌رگه‌ردان بوه ، ئه‌وینی نازفرۆشیک سه‌ری لی‌شیواندوه، له‌و لاوه‌ ده‌نگی شیخ په‌یدا ده‌بیته‌ که ته‌نزی لی‌نده‌دا و گالته‌ی پی‌ده‌کات ، له‌لایه‌کی تریشه‌وه ئامۆژگاریکه‌ر (ناصر) ده‌نگ به‌رز ده‌کاته‌وه و تانه له‌ شاعیر ده‌دات ، هه‌ردوکیان له‌رپی گالته‌پیکردن و ئامۆژگارییه‌وه ده‌یان‌ه‌ویتی شاعیر بی‌ینه‌وه هۆش خوی و وریا بیته‌وه که‌چی ئه‌وینه‌که هینده به‌هیزه نایه‌ته‌وه هۆش خوی . له‌چوارینه‌یه‌کدا مه‌حوی ده‌فه‌رمویتی:

چون شجاع‌الملك دیدم با جنابت در نزاع

می شنیدم دولت و ملکش که میگفت (الوداع)

گر شجاع‌الملك از قهرت بیازارد چه غم

کز سر لطف و کرم بنوازدت شاه شجاع (مه‌حوی ل ۵۷۵)

له‌م چوارینه‌یه‌شدا فرده‌دهنگی به‌ئاشکرا دیاره : شاعیر ، شجاع‌الملك ، که‌سی به‌رامبه‌ر، له‌گه‌ل خوی گه‌وره، مه‌حوی یان بلین شاعیر ، روو ده‌کاته که‌سیک که نازانین کتیه، پی ده‌لیت: ئاگادار بووم پادشا له‌گه‌ل جه‌نابتدا که‌وته کیشمه‌کیش وشه‌ر، گویم لی بوو که مولک و ده‌وله‌تی به‌جی ئه‌هیشته ، ئه‌گه‌ر(شجاع‌الملك) به‌رق و قینه‌وه ئازارت بدات خه‌مت نه‌بیته (شای شجاع) به‌که‌رم و به‌به‌زه‌یی و میهره‌بانه و ده‌تلاوینیته‌وه و دلته ده‌داته‌وه، دیاره مه‌به‌ستی خوی گه‌وره‌یه که ئاگایی له هه‌موانه و به‌به‌زه‌یی له‌گه‌ل به‌نده‌کانی خوی و له‌و پاشایه‌ش گه‌وره‌تره.

ئەنجام

- ١) دیاڵۆگ لە شیعەرە فارسییەکانی مەحویدا وەکو فاکتەرێکی هونەری شاعیر پشستی پێ بەستووە و گرنگی زۆری پێداووە و خۆینەر بەرەو دەقەکانی پەلکێش دەکات.
- ٢) مەحوی هەردوو جۆر دیاڵۆگەکی (ناوەکی، دەرەکی) لە شیعەرە فارسییەکانیدا بەکارهێناوە و کەسی بەرامبەر گۆراوە هەندێجار یار بوە، هەندێجار تریش بکوژ، رەقیب، ... بوە.
- ٣) ناوەرۆکی دیاڵۆگەکان سادە و ساکار نەبون، هەموی بابەتی گرنگی و فەلسەفی قول بون کە تیشکی خستۆتە سەر یان و بابەتەکی وروژاندووە، بەیەک شێوازی دەرینەبریون، سودی لە شێوازهکانی (هەوالی، پرسپاری، داخواری) بینیوە.
- ٤) دەستیپێکی دیاڵۆگەکانی یەک جۆر و شێواز نەبوە، هەندێجار بە (وتی، وتم) دەستیپێکردووە، هەندێجاریش وتە یان پستەکی نوسیوە ئنجا لە کوتاییدا (وتی، وتم) نوسیوە کە ئەم دواخستنه جوانی بە دەقەکە دەدات و ئاستی شیعرییەتی بەرز دەکاتەووە.
- ٥) فرەنگی لە شیعەرە فارسییەکانی مەحوی دا بە شێوازی جۆراوجۆر دەبینرین، هەندێجار بە بێ دیاڵۆگیش دروست بون.
- ٦) شیعەرە فارسییەکانی مەحوی دەنگی مرۆف، دەنگی شاعیر، دەنگی یار، دەنگی رەقیب، دەنگی کۆمەلگا لە پێ فرە دەنگییەووە لە خۆ دەگریت.

سه رچاوه کان

به زمانى كوردى:

په رتوك

1 - ئه رده لان شوكر ساير، ته كنكى گيرانه وه له رومانه شيعريه كانى شيركو بيكه س، نامه ماسته ر، نه سلاحه دين، هه ولير، 2002.

2 - ئه نوهر جه لال سعيد، ته كنكى گيرانه وه له رومانى "ئيواره ي په روانه" ي به ختيارعه لى دا، چاپخانه ي كه مال، سليمانى، 2009.

3 - بابك ئه حمه دى، پيكهاته وراقه ي دهق، و مه سعوبابايبى، كتيبى دووهم، چ 1، هه ولير، 2005.

1 - باختين ، و/ هادى محمه د ، ديالوگ خنده نازادى ، يانه ي قه له م، سليمانى، 2008

2 - حه مه مه نك، ته كنكى فردهنگى له رومانى كورديدا، چ 1، سليمانى، 2013.

3 - روجهر ويسته ر، ليكولينه وه ي تيورى ئه ده بى، و. عه تا قه رده اغى، چاپخانه ي تاران، سليمانى، 2017.

4 - ره ئوف عوسمان، دهقى كراوه له شيعره كانى مه حوى، كتيبى فيستيفالى مه حوى، هه ولير، 2001.

5 - سه نگر قادر شيخ محمدحاجى، بنياتى گيرانه وه له داستانى مه م و زينى ئه حمه دى خانى و شارى موسيقاره سپيه كانى به ختيارعه لى، چ 1، چاپخانه ي خانى، دهوك، 2009.

6 - شيركو بيكه س، كتيبى ملوانكه، چ 1، چاپخانه ي رهنج، سليمانى، 2007.

7 - صلاح جلال، شوناسى ناديارو سروشتى رومانى كوردى، ؟، ؟، ؟.

8 - عه بدولا رحمان، بنياتى گيرانه وه، چ 1، چاپخانه ي موكريان، هه ولير، 2014.

9 - عه لائه دين سجادى، ميژووى په خشانى كوردى، چ 1، ده زگاي ئاراس، هه ولير، 2000.

10 - لوقمان ره ئوف، ئه ده ب و ره خنه ي نوئى، به ريو به رايه تى گشتى كتيبخانه گشتيه كان، هه ولير، 2011.

11 - موحسين عومه ر ئه حمه د(د)، فه ره نكي ئه ده بى، چاپخانه ي حه مدى، سليمانى، 2012.

12 - موحه مه د يوسف سه عيد(كوچه ر)، به زمى حوزوور، راقه ي هونراوه فارسيه كانى مه حوى، له بلاو كراوه كانى سه نته رى زه هاوى بو ليكولينه وه ي فيكرى، مه ريوان، 2016.

- 1 3 - مەریوان عومەر دەولەت(د)، سیماوخاسیەتی کارەکتەر لە کورتە چیرۆکی کوردیدا، چاپخانە ی دیلان، سلیمانی، ۲۰۱۱.
- 1 4 - مەلاعە بدولکەریمی مودەرپریس و موخەمەدی مەلاکەریم، دیوانی مەحوی، انتشارات سنه، ۱۳۸۹
- 1 5 - نەجم خالید ئەلوهنی(د)، سی لیکۆلینەوهی رەخنە ی شیکاری، دەزگای ئاراس، هەولێر، ۲۰۱۱.
- 1 6 - نەسرین رەئوف ئیسماعیل، ئەرکی شیعەر لە ئەدەبی کوردیدا، چ ۱، چاپخانە ی رۆژەهەلات، هەولێر، ۲۰۱۰.

گۆقار:

- ۱- ئازاد ئەحمەد مەحمود، فرەدەنگی شیوازی شیعی، گ. ئایندە، ژ. ۴۷، چاپوپەخشی سەردەم، سلیمانی، ۲۰۰۳.
 - ۲- ئومید رەحمانی، رۆمانەکان دیالۆگی سوقراتیانە ی سەردەمی ئیمە، گ. ئایندە، ژ. ۶۳، چاپوپەخشی سەردەم، سلیمانی، ۲۰۰۵.
- بەزمانی عەرەبی :
- الکتب:

- ۱- ابراهیم خلیل، بنیة النص الروائی، ط ۱، بیروت، ۲۰۱۰.
 - ۲- جیرالدبرنس، ت/السید امام، قاموس السردیات، میریت للنشر والمعلومات، القاہرہ. ۲۰۰۳
 - ۳- حسین المناصرە، مقاربات فی السرد، ط ۱، عالم الکتب الحدیث، الاردن، ۲۰۱۲.
 - ۴- سلیمان البکری، التجرب فی القصة والروایة، الموسوعة الصغیرة، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد، ۲۰۰۰.
 - ۵- فضل ثامر، الصوت الآخر، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد، ۱۹۹۲.
 - ۶- میخائیل باختین، شعرية دوستویفسکی، ت. جمیل نصیف التکریتی، دار الشؤون الثقافية العامة، ط ۱، بغداد، ۱۹۸۶.
 - ۷- عمر بن سالم وآخرون، قضايا النقد الادبی، مرکز الدراسات و البحوث والاقتصادیة والاجتماعیة فی جامعہ تونس. ۱۹۷۸
 - ۸- یان مانفرید، علم السرد، ت. أمانی أبو رحمة، ط ۱، دمشق، ۲۰۱۱.
- الرسائل الجامعیة:
- ۱- صالح احمد محمد السهیمی، الحوار فی شعر الهذلیین، جامعہ ام القرى، ۲۰۰۹.
- بەزمانی فارسی :
- ۲- جمال میرصادقی ومیمنت میرصادقی، واژەنامە هنر داستان نویسی، کتاب مەهان، ۱۳۸۸، چ ۲

الملخص

استطاع الدرس النقدي الحديث أن يتجاوز - من خلال منهجية نقدية مقصودة أو متبناة - الدراسات النقدية التقليدية القائمة على المتابعات التاريخية لادب كاتب أو شاعرو أو تناول نصه ضمن منطق لغوي بلاغي محض يتكى على العبارة الشعرية . وفق معيارية الدرس النقدي القديم. وأصبحت مجالات الدرس النقدي تطال جملة من المعطيات الفنية التي لم تكن في يوم من الأيام من معايير النقدي للنص الشعري: كالسردية , الحوارية , وتعدد الضمائر و الأصوات. من هذا المنطلق اخترنا بحثنا الموسوم بـ (الحوارية وتعدد الاصوات في الاشعار الفارسية ل محوى) ليكون محاولة لعرض أليات استخدام الحوار وتعدد الاصوات فى الاعمال الشعرية(الفارسية) لهذا الشاعر الكلاسيكى العظيم ، وأتخذنا المنهج الوصفي التحليلي، أما خطة البحث فتتقسم الى مبحثين اثنين ، تكلمنا في المبحث الأول عن تعريف الحوار وأنواعه والحوار والملاحم الاسلوبية مع نموذج وشواهد من اشعار محوى لكل نوع وأسلوب ، وفى المبحث الثانى تحدثنا عن مصطلح تعدد الأصوات وأراء النقاد بهذا الصدد مع امثلة تطبيقية من الأشعار الفارسية ل (محوى).

ABSTRACT

‘ Dialogue and polyphony in the Persian poems of Mahwi ‘

New criticism through criticism theories enabled to pass the repeated way of dealing the literature texts especially in the field of history for generas of authors.Both techniques of dialogue and polyphony are considered as significant techniques, however, in pros those techniques (story, novel, theater) were considered important and dealt with. So, it is related to narrate events in stories and novels, but later because of inter relating genres (poem, pros) and texts , new criticism invented many techniques for poem that showed the hidden aspects of it and it shows the clearer image of the text. Mahwi in Persian and kurdish poems concentrated a lot on the techniques of dialogue then polyphony.

In this paper we are going to deal of the Persian poems of Mahwi, Also The paper consists of two parts; in the first part we talk about dialogue and types of dialogue and styles of it. At the same time with each section we have taken the poems of Mahwi as texts. In the second part we will talk about polyphony in some of the sections we define polyphony and showing the view of knowledgable people on the texts of Persian poems of Mahwi.

At the end in conclusion some results will be shown and a brief summary will be presented in Arabic , English.